

WPROWADZENIE

Do napisania pracy o naukowych i duszpasterskich drogach polskich jezuitów w Rzymie i opublikowania jej w serii „Biblioteka Pedagogiki Religijnej” skłoniły mnie dwie racje. Po pierwsze chciałem przypomnieć te postacie jezuitów, którzy poprzez kontakt z Rzymem uczyli się a potem w Polsce kładli podwaliny pod pedagogikę Ignacjańską, którą staramy się kontynuować w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej Ignatianum w Krakowie. Po drugie pragnę uchronić od zapomnienia osobę znaczącą w naszej jezuickiej historii o. Jana Poplatka¹, zwłaszcza, że korzystam z zebranych przez niego materiałów i w oparciu o nie tworzę nowy tekst. O. Poplatek to jeden z wybitnych jezuickich historyków. Studiował historię i geografię na uniwersytecie w Wilnie w la-

¹ Poplatek Jan Aleksander Ignacy, syn Jana i Stanisławy z Bazelichów, ur. 29 VII 1903 w Stanisławowie, wstąpił do zakonu 12 VIII 1917 w Starej Wsi, wyświęcony na kapłana 23 VI 1935 w Lublinie, zm. 11 X 1955 w Krakowie.

tach 1926-30 a teologię w Lublinie (1932-36). Zaraz po ukończeniu studiów historycznych uczył historii w Chyrowie w latach 1930-32 i ponownie po ukończeniu studiów teologicznych i otrzymaniu sakramentu święceń w latach 1937-39. Podczas II wojny światowej był superiorem we Lwowie i wiceprowincją jezuitów pod okupacją rosyjską. Od 1945 r. pracował naukowo w Krakowie; kierował archiwum prowincji i wykładał metodologię pracy naukowej. Opracował wiele cennych monografii historycznych o jezuitach polskich².

Wśród licznych opracowań historycznych, przygotowywanych do druku przez Jana Poplatka SJ na uwagę zasługuje studium o peregrynacjach naukowych pierwszych polskich jezuitów do Rzymu, które powstało w 1951 r. Właśnie do tej jego pracy nawiązuję. Chcę jednak zauważyć, że od czasu powstania studium o. Poplatka wiele spraw uległo zmianie. Zo-

² Są to m.in. pierwszy naukowy żywot *Błogosławiony Andrzej Bobola* (Kraków 1936), *Dzieje kampanii polsko-rosyjskiej pod Chyrowem 1918-1919* (Chyrów 1939), *Studia z dziejów jezuickiego teatru szkolnego w Polsce* (Wrocław 1957), *Komisja Edukacji Narodowej. Udział byłych jezuitów w pracach Komisji Edukacji Narodowej* (Kraków 1973), *Słownik jezuitów artystów* (uzupełniony przez J. Paszendę, Kraków 1972). W rękopisie pozostawił dzieje prowincji podczas II wojny światowej, *Encyklopedię jezuitów polskich XVI wieku* oraz wiele innych prac. Stały współpracownik *Polskiego słownika biograficznego*.

stały opracowane i wydane przez Józefa Warszawskiego dwie ważne publikacje: *Polonica z rzymskiego kodeksu nowicjuszy Towarzystwa Jezusowego, 1565-1586* (Rzym 1955) oraz *Unicus universae Societatis Iesu vocationum liber autobiographicus Poloniae Provinciae proprius, 1574-1580* (Rzym 1966)³, które zawierają pełniejszą dokumentację źródłową. O. Poplatek przytoczył ją jedynie w przypisach do swego studium. Do napisania całkowicie nowego opracowania upoważnia mnie zwłaszcza nagromadzenie w Krakowie nowych materiałów źródłowych. Dzięki nim można znacznie poszerzyć panoramę jezuitów polskich studiujących w Rzymie oraz uzupełnić liczne biogramy informacjami, których o. Poplatek jeszcze nie posiadał. Co więcej, o. Poplatek korzystał jedynie z wypisów dostarczonych mu przez przyjaciół, nie zawsze właściwie odczytanych. Nie dziwi więc, że popełnił kilka błędów. Ponadto Kolegium Rzymskie, już po przygotowaniu przez o. Poplatka jego studium, otrzymało własną monografię opracowaną przez Riccarda G. Villosladę pt. *Storia del Collegio Romano dal suo inizio (1551) alla soppressione della Compagnia di Gesu (1773)* (Rzym 1954)⁴, która podaje w miarę pełny zestaw profe-

³ Jedyna w całym Towarzystwie Jezusowym autobiograficzna *Księga powołań, należąca do Polskiej Prowincji (1574-1580)*.

⁴ *Historia Kolegium Rzymskiego od jego początku (1551) aż do kasaty Towarzystwa Jezusowego (1773)*.

sorów Rzymskiego Kolegium, dzięki czemu można było uściślić wiele informacji, dołożyć nowe i zmienić prawie wszystkie przypisy.

Pragnę jednak zauważyć, że zanim będę mówił o Polakach studiujących czy pracujących w Rzymie, najpierw zatrzymam się na uczelni rzymskiej Collegium Romanum, na profesorach wydziałów i przedmiotów, z którymi tam właśnie spotkali się polscy jezuici, aby lepiej dostrzec wartości, które mogli potem przenieść do Kraju.

Powracając do pierwszej przyczyny, która skłoniła mnie do podjęcia się napisania niniejszej pracy, mianowicie szukania źródeł przesłania pedagogiki Ignacjańskiej, pragnę także przybliżyć postaci tych jezuitów, którzy pełnili opiekę duchową, szczególnie w Rzymie, nad przebywającymi tam młodymi Polakami. Są wśród nich jezuici, którzy studiowali w Rzymie i część swego czasu poświęcali opiece duchowej, są i tacy, którzy specjalnie byli wysyłani na krótszy lub dłuższy czas do podejmowania pracy w konfesjonale. Tym tematem zajmuję się w drugiej części mojego opracowania.

Wreszcie w ostatniej części mojej pracy pragnę przedstawić zagadnienie piśmiennictwa zakonnego i związanej z nim cenzury, która zdecydowanie określona w *Konstytucjach Towarzystwa Jezusowego* była następnie wielokrotnie dyskutowana i podlegała zmianom. Zgodnie z *Konstytucjami* sam gene-

rał zakonu wyznaczał dwu lub trzech cenzorów i po otrzymaniu ich opinii zezwalał lub nie na drukowanie napisanego dzieła. Z chwilą, gdy Towarzystwo Jezusowe rozwijało się coraz bardziej, zwłaszcza w krajach zaalpejskich, kontakt z Rzymem stawał się trudny i czekanie na pozwolenie na druk z Rzymu stawało się niemałym problemem. Poszczególni prowincjałowie zwłaszcza polscy prowincjałowie domagali się przyznania im prawa do wyznaczania cenzorów i dawania pozwolenia na druk mniejszych czy bardziej obszernych rozpraw.

Dzieje tych ciekawych dyskusji i zarazem troski o ich wierność w pracy piśmienniczej nauce Kościoła prezentuję właśnie w tej ostatniej części pracy.